

Türkiyə Respublikasının vergi sistemi: mənfəət vergisi, əlavə dəyər vergisi, aksizlər, maye yanacaq vergisi, möhür vergisi

Ramiz MƏHƏRRƏMOV,
Vergilər Nazirliyinin
Tədris Mərkəzinin
“Tədris və metodika”
şöbəsinin rəisi i.e.n., dosent,

Pərviz RZAYEV,
Vergilər Nazirliyinin Tədris
Mərkəzinin “İqtisadiyyat və
menecment” kafedrasının
müdiri. iqtisad üzrə fəlsəfə
doktoru

Türkiyə hazırda yeni iqtisadi inkişaf mərhələsini yaşayır. Bu inkişafın təməlinə aşağıdakı proqram məqsədləri dayanır: iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinə yenidən baxılması və iqtisadi həyatda dövlətin birbaşa iştirakından təcridən imtina edilməsi; iqtisadiyyatın bütünlüklə bazar və rəqabət prinsiplərinə uyğunlaşdırılması; iqtisadi yüksəlişin sürətləndirilməsi və modernləşdirilməsi üçün xarici amillərdən və ehtiyatlardan hərtərəfli istifadə olunması, xarici malların və kapitalın ölkədə azad fəaliyyətinə lazımi şərait yaradılması; sənayeləşdirmənin idxal yönümlü modelindən ixrac yönümlü modelinə keçilməsi.

Yeni iqtisadi kursla bağlı tədbirlərin görülməsi xronoloji baxımdan iki mərhələni əhatə edir. Birinci mərhələ 1980-1983-cü illərə, başqa sözlə desək, hərbiçilərin hakimiyyəti dövrünə düşür. İkinci mərhələ isə 1983-cü ilin sonlarından başlamışdır və əsas istiqamətlərini bu gün də qoruyub saxlamada. Onu da deməli ki, hər iki mərhələdə tətbiq olunan iqtisadi kurs ümumi cəhətlər baxımından eyni olsa da, bəzi fərqlərə də malikdir.

Birinci mərhələ konseptual baxımdan onunla xarakterikdir ki, bu dövrdə 1981-ci il İzmir iqtisad konfransının qəbul etdiyi müddəalar və istiqamətlər həyata keçirilmişdir. Həmin müddəa və istiqamətlər isə ölkədə qarışıq iqtisadiyyatın inkişaf etdirilməsi, mövcud valyuta nəzarəti sistemindən imtina edilərkən hakimiyyətin ehtiyatlı olması, dövlət bölməsinin məhdudlaşdırılması və s. kimi məsələləri ehtiva edirdi.

İkinci mərhələdə isə hakimiyyətin planları və tədbirləri daha qətiyyətli və daha cəsarətli xarakter daşıyırdı və 1983-cü il hökumət proqramında rəsmi şəkildə elan olunmuş azad bazar iqtisadiyyatına keçilməsi, özəlləşdirmə və s. kimi yeni məsələlərin gerçəkləşdirilməsinə yönəlmişdi.

T.Özal hökumətinin ilk qanunu 1984-cü ilin fevralında qəbul edildi və o da iqtisadi dövlət təşkilatları haqqında idi. Qanun dövlət müəssisələrinin yeni fəaliyyət prinsiplərini təsbit

Azərbaycanın vergi xəbərləri

etdi. Burada dövlət müəssisələrinin özəl kapitalla əməkdaşlığına önəm verilir, onların tədricən özəlləşdirilməsi üçün təşkilat-maliyyə üsulu və metodları müəyyənləşdirilirdi. Özəl kapitalla hüquq verilirdi ki, dövlət müəssisələrini, o cümlədən səhmdar qurumları müəyyən şərtlərlə müəyyən müddətə istismara götürsün, yaxud onların istismarında iştirak etsin.

Artıq 1990-cı ildə iri dövlət şirkətlərinin özəlləşdirilməsinə başlandı. Beləliklə də, ölkə iqtisadiyyatı bazar münasibətlərinə uyğunlaşdırılır və bu da nəticə etibarilə məhsuldarlığı və rəqabəti artırırdı. Tədqiqatçıların rəyinə görə, qısa zaman ərzində - cəmi altı ildə, Türkiyə iqtisadiyyatında misilsiz dəyişikliklər baş verdi ki, bu, dünyanın heç bir ölkəsinin təcrübəsində görünməmişdir.

Hal-hazırda Türkiyə dünyada və regionda gedən proseslərdə fəal olmaq, dünya siyasətinin önəmli aparıcılarından biri kimi hadisələrə yön vermək istiqamətində səylərini gücləndirir. Türkiyənin dirçəlməyə başlayan iqtisadiyyatı sərmayədarları cəlb etdiyi kimi eyni vaxtda, sərmayədar da ixrac edir.

Dost və qardaş ölkələr olan Türkiyə və Azərbaycanı iqtisadi-siyasi, elmi-mədəni, ümumiyyətlə bütün sahələrdə tarixi yaxınlıq və eyni milli dəyərlər birləşdirir. Həmişə bir-birinin köməyini, çətin sınaqlarda dəstəyini hiss edən Azərbaycanla Türkiyənin münasibətlərində hansısa maraqlara söykənən tərəfdaşlıq meyilləri olmayıb. Bu ölkələri bir-birinin problemlərinə diqqət və qayğı, səmimiyyət, qardaşlığın, milli birliyin genetik

kodları birləşdirir.

Türkiyədə hazırda tətbiq edilən bəzi vergilərin xüsusiyyətlərinin nəzərdən keçirək.

Mənfəət vergisi. Ölkədə qüvvədə olan Gəlir Vergisi Qanununun (GVQ) 2-ci maddəsində qeyd edilən gəlirlər eyni zamanda təşkilat gəlirlərini də formalaşdırır. Təşkilatlar tərəfindən gəlir ünsürlərindən əldə edilən gəlirlərin cəminə “təşkilat gəlirləri” deyilir. Mənfəət vergisinin vergitutma obyektini təşkilat gəlirlərindən xərcləri çıxdıqdan sonra yerdə qalan mənfəətdir. Mənfəət Vergisi Qanununun (MVQ) 1-ci maddəsində bu verginin aşağıdakı mükəlləfləri qeyd edilmişdir:

- investisiya şirkətləri; kooperativlər; ictimai-iqtisadi qurumlar; dərnək və vəqflərə aid iqtisadi qurumlar; iş ortaqlıqları.

Türk Ticarət Qanununa (TTQ) görə, investisiya şirkətlərinə səhmdar cəmiyyətləri (SC), məhdud məsuliyyətli cəmiyyətlər (MMC) və s. aiddir.

MVQ-yə görə, iş ortaqlıqları təşkilatların bir-biri ilə və ya fiziki şəxslərlə müəyyən bir fəaliyyəti birlikdə həyata keçirmək və əldə edilən gəliri bölüşdürmək məqsədilə qurduqları ortaqlıqlardır. Bir ortaqlığın iş ortaqlığı olması üçün aşağıdakıların reallaşdırılması vacibdir:

- ortaqlardan ən azı birinin mənfəət vergisinin mükəlləfi olması;
- ortaqlığın müəyyən edilmiş işi həyata keçirməyə yönəldilmiş müqavilə ilə qurulması;
- iş ortaqlığı ilə işin sahibi arasında öhdəlik müqaviləsinin bağlanması;

- həyata keçiriləcək iş ortaqların birlikdə məsuliyyət daşması;

- əldə edilən gəlirin ortaqlar arasında bölüşdürülməsi.

Mənfəət vergisində mükəlləfiyyət:

- *tam mükəlləfiyyət* – yuxarıda qeyd edilən hüquqi şəxslərdən qanuni və ya iş mərkəzləri Türkiyədə olanlar həm Türkiyədə, həm də xarici ölkələrdə əldə etdikləri gəlirə görə vergi ödəyirlər. (Qanuni mərkəz təşkilatların təsis sənədlərində göstərilən yerdir. TTQ-yə əsasən, investisiya şirkətləri və kooperativlər öz təsis sənədlərində qanuni mərkəzlərinin yerini göstərməlidirlər. İş mərkəzi isə təşkilatların gündəlik fəaliyyətlərini həyata keçirdikləri yerdir).

- *məhdud mükəlləfiyyət* – yuxarıda qeyd edilən hüquqi şəxslərdən qanuni və iş mərkəzlərindən heç biri Türkiyədə olmayanlar yalnız Türkiyədə əldə etdikləri gəlirdən vergi ödəyirlər.

Mənfəət vergisinin hesablanması qaydası aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir:

<i>I mərhələ</i>	<i>Xalis gəlirin hesablanması</i>	<i>Gəlir – xərc = Xalis gəlir</i>
II mərhələ	Vergitutma obyektinin müəyyən edilməsi	Xalis gəlir – endirimlər = vergitutma obyekti • Zərər • Yardımlar
III mərhələ	Vergi məbləğinin hesablanması	Vergitutma obyektinə vergi dərəcəsi = mənfəət vergisi
IV mərhələ	Ödəniləcək vergi məbləği	Mənfəət vergisi – güzləşmələr = ödəniləcək vergi

Mənfəət vergisinin dərəcəsi :

<i>İl</i>	<i>Dərəcə</i>
2009	20%
2008	20%
2007	20%
2006	20%
2005	30%
2004	33%

Ödəmə mənbəyindən tutulan vergilər bunlardır: dividendlər – 15%; royalti gəlirləri – 20%; faiz – 20% .

Mənfəət vergisinin hesabat dövrü:

1. Normal hesabat dövrü – bir təqvim ilidir, yəni 1 yanvar – 31 dekabr;

2. Xüsusi hesabat dövrü – bir ildir;

3. Qısaldılmış hesabat dövrü – müflisləşib iflasa uğrayan təşkilatların fəaliyyət dövrü bir təqvim ilindən az olduqda bu dövr ərzindəki gəlirləri müəyyən edilir.

Mənfəət vergisinin bəyannaməsi hesabat dövründən sonrakı dördüncü ayın 16-na kimi qeydiyyata alınan vergi orqanına verilməlidir. Mənfəət vergisi vergi orqanına vergi bəyannaməsinin verildiyi gün, poçt vasitəsilə göndərildikdə isə bəyannamənin vergi orqanına çatdığı gündən sonrakı üç gün ərzində ödənilir.

Mənfəət vergisi bəyannamənin verildiyi ayın axırına kimi verilməlidir.

Mənfəət vergisində gəlirdən çıxılan xərclər:

- qiymətli kağızların buraxılış xərcləri;
- quruluş və təşkilatlanma xərcləri;
- səhmləri paylara bölünmüş komandit şirkətlərində komanditə ortağın qazanc payı;

- ali yığıncaq xərcləri, birləşmə, parçalanma, müəssisənin ləğv və ixtisarlaşdırma xərcləri.

Mənfəət vergisində gəlirdən çıxılmayan xərclər:

- səhmlərdəki payına görə hesablanan və ödənen faizlər (dividend əvəzinə faiz ödənərək dividendlərin vergidən yayındırılmasının qarşısının alınması);

- maliyyə ehtiyatları;

- mənfəət vergisi, maliyyə sanksiyaları, faizlər;

- bəzi avtonəqliyyat vasitələrinin xərcləri və amortizasiya ayırmaları (yaxta, kotra, helikopter);

- media təzminatları;

- spirtli içkilər və tütün məmulatlarının reklam xərcləri.

Mənfəət vergisi ödəməyən təşkilatlar:

- zərxbana, Milli Lotoreya İdarəsi;

- hərbi sənaye müəssisələri;

- məktəb, konservatoriyalar, kitabxanalar, muzeylər, teatrlar, nəşriyyatlar;

- Bədən Tərbiyəsi Birliyinə daxil olan və yalnız idman fəaliyyətləri ilə məşğul olan müəssisələr;

- Qiymətli Kağızların Tənzimlənməsi Fondu;

- mənzil-kommunal istismar sahələri;

- Avtomagistral üzrə hərəkət qanununun 131-ci maddəsində qeyd edilən və avtonəqliyyat vasitələrinin nömrələrinin satışı ilə məşğul olan müəssisələr;

- Özəlləşdirmə Fondu;

- elmi tədqiqat işləri ilə məşğul olan müəssisələr;

- vəqflər (iqtisadi fəaliyyətlə məşğul olanlardan başqa);

- Yalnız vərəm və xərçəng xəstəliklərini müalicə edən xəstəxanalar.

Aksizlər. Aksiz Vergisi Qanununa əlavə edilən siyahılar:

Siyahı №1

<i>Malın adı</i>	<i>Vergi dərəcəsi (TL)</i>	<i>Miqdarı</i>
Təyyarə benzini	1,00	Litr
Oktanı 95-dən az olan benzin	739,00	Litr
Oktanı 95-98 olan benzin	767,10	Litr
Oktanı 98-dən yüksək olan benzin	767,1	Litr
Roket yanacağı (benzin tipli)	1,00	Litr
Roket yanacağı (kerasin)	1,00	Litr
Dizel	516,378	Litr
Mühərrik yağları	1,00	Kiloqram
Təbii qaz	5,00	M3
Propan	0,7940	Kiloqram

Siyahı №2

<i>Məhlə adı</i>	<i>Vergi dərəcəsi, %</i>
Oturacaqlarının sayı 10 və daha çox olanlar (sürücü oturacağı daxil): - avtobuslar - mikroavtobuslar	1 9
İnsan daşımaq üçün istehsal edilmiş nəqliyyat vasitələri: - yükləyici gücü maksimum 850 kq olan və mühərrikinin həcmi 2000 sm ³ -dən az olan - yükləyici gücü 850 kq-dan çox olan və mühərrikinin həcmi 2800 sm ³ -dən az olan - mühərrikinin həcmi 3200 sm ³ -dən az olan və sürücü ilə birlikdə oturacaqlarının sayı 9 olan - mühərrikinin həcmi 1600 sm ³ -dən az olan - mühərrikinin həcmi 1600 – 2300 sm ³ olan - mühərrikinin həcmi 2000 sm ³ -dən az olan	10 10 10 37 60 84
Xüsusilə qar üzərində hərəkət etmək üçün dizayn edilmiş nəqliyyat vasitələri	6,7
Yük daşıyan nəqliyyat vasitələri: - mühərrikinin həcmi 3000 sm ³ -dən az olan - mühərrikinin həcmi 3000 – 4000 sm ³ olan - mühərrikinin həcmi 4000 sm ³ -dən çox olan - digərləri	10 52 75 4
Motonəqliyyat vasitələri: - mühərrikinin həcmi 250 sm ³ -dən az olan - mühərrikinin həcmi 250 sm ³ -dən çox olan	22 37
Hava nəqliyyatı vasitələri	0,5
Su nəqliyyatı vasitələri	6,7
Yaxta, əyləncə və idman qayıqları, avarlı qayıq	8

Siyahı №3

<i>Malın adı</i>	<i>Vergi dərəcəsi (TL)</i>	<i>Vergi miqyası</i>
<i>A cədvəli:</i>		
Malttan istehsal edilən pivələr	0,35	Litr
Üzüm şərabı	1,95	Litr
Şampan şərabı	12,4	Litr
Spirt dərəcəsi həcm etibarlı ilə 18 – 22% olan	13,5	Litr
Spirt dərəcəsi həcm etibarlı ilə 22%-dən olan	66	Litr
Araqlar	44	Litr
Likor	60,5	Litr
Rakı	39,6	Litr
Etil spirti	66	Litr
Fermentə edilmiş digər şərablar (alma, armud, bal şərabı)	1,95	Litr
Vermut (aromatlaşdırılmış üzüm şərabı)	17	Litr
Digərləri	66	Litr
<i>B cədvəli:</i>		
Siqar	30%	
Siqaret	63%	
Çeynəlinən tütün	63%	

Siyahı №4

<i>Malın adı</i>	<i>Vergi dərəcəsi (%)</i>
Kürü	20
Deodorant	20
Makiaj ləvazimatları	20
Saç spreyləri	20
Heyvanların nəm dəriləri	20
Xəz dərilər	20
Kitab, broşura	20
Qiyətli daşlar	20
Mirvari	20
Almas	20
Manikur və pedikur alətləri	20
Kondisioner	6,7
Soyuducu	6,7
Paltaryuyan	6,7
Elektrikli məişət alətləri	6,7
DVD və videomqnitofonlar	6,7
Proyektor	20
Tapança	20

Aksiz Vergisi Qanununa (AVQ) əlavə edilən:

a) 1 nömrəli siyahıdakı malları idxal və istehsal edənlər;

b) 2 nömrəli siyahıdakı mallardan qeydiyyatı alınanların istehlakı;

c) 2 nömrəli siyahıdakı mallardan qeydiyyatı alınmayanlar ilə 3 və 4 nömrəli siyahıdakı malların idxalı və ya emalı, ya da inşa edənlər tərəfindən təqdim edilməsi;

d) 1, 3 və 4 nömrəli siyahıdakı mallar ilə 2 nömrəli siyahıdakı mallardan qeydiyyatı alınmayanların aksiz vergisinə cəlb edilmədən əvvəl hərrac yolu ilə satışı;

- bir dəfə olmaq üzrə aksiz vergisinə cəlb edilir.

AVQ-yə əlavə edilən siyahıdakı mallar Türk Gömrük Tarifi Cədvəlində əks etdirilən mallardır.

Aksiz vergisinin ödəyiciləri:

- 1, 3 və 4 nömrəli siyahıdakı mallar ilə 2 nömrəli siyahıdakı mallardan qeydiyyatı alınmayanları emal, inşa və ya idxal edənlərlə bu malların hərrac yolu ilə satışını həyata keçirənlər;

- 2 nömrəli siyahıdakı mallardan qeydiyyatı alınanlar üçün, avtonəqliyyat ticarəti ilə məşğul olanlar, istifadə üçün istehlak edənlər və bu malların hərrac yolu ilə satışını həyata keçirənlərdir.

Qeydiyyat – avtonəqliyyat vasitələrinin aidiyyəti üzrə trafik, bələdiyyə, liman və Nəqliyyat Nazirliyi Mülki Aviasiya Baş direktorluğu tərəfindən tərtib edilən mülki aviasiya vasitələri reyestrinə edilən qeydiyyat .

İxrac edilən aksizli mallar “0” dərəcə ilə aksiz vergisinə cəlb edilir. 1, 2 və 3 nömrəli

IZMIR

siyahıdakı malların, qarşılıqlı surətdə olmaq şərti ilə, xarici ölkələrin Türkiyədəki diplomatik nümayəndəlikləri və səfirlikləri tərəfindən öz tələbatlarını qarşılamaq məqsədilə istehlakı, idxalı və təqdim edilməsi aksiz vergisindən azaddır.

Aksiz vergisinin dərəcəsi AVQ-yə əlavə olunmuş siyahılarda malların qarşılarında qeyd edilən dərəcələrdir.

Aksizli malların, AVQ-yə əlavə edilən siyahılardakı malların emalında istifadə edilməsi halında ödənilən vergi Maliyyə Nazirliyi tərəfindən müəyyən edilmiş əsaslara görə ödəniləcək vergidən çıxılır.

1 nömrəli siyahıdakı malların hesabat dövrü hər ayın ilk 15 günlük birinci və yerdə qalan günlərdən ibarət ikinci dövr, 3 və 4-cü siyahıdakı mallar ilə 2-ci siyahıda qeydiyyat

alınmayanların hesabat dövrü isə aydır. Bəyannamə 1-ci siyahıdakı mallar üçün hesabat dövründən sonrakı 10-cu gün, digər mallar üçün hesabat dövründən sonrakı ayın 16-na kimi qeydiyyatı alındığı vergi idarəsinə verilir. Aksiz vergisi idxal və istehsal vaxtı vergi orqanlarına ödənilir.

Əlavə Dəyər Vergisi (ƏDV). Türkiyədə həyata keçirilən aşağıdakı fəaliyyətlər ƏDV-yə cəlb edilir:

- ticarət, sənaye, kənd təsərrüfatı və sərbəst peşə fəaliyyəti çərçivəsində həyata keçirilən malların təqdim edilməsi və xidmət göstərilməsi;
- hər cür mal və xidmət idxalı;
- digər fəaliyyətlərdə malların təqdim edilməsi və xidmət göstərilməsi;

- poçt, telefon, teleqraf və bunlara bənzər xidmətlərlə radio və televiziya xidmətləri;

- hər cür şans oyunlarının təşkil edilməsi və oynanılması;

- boru xətti ilə neft və qazın daşınması;

- peşəkar sənətkar və idmançıların iştirak etdiyi konsertlərin, yarışların və oyunların təşkil edilməsi;

ƏDV-nin ödəyiciləri yuxarıda qeyd edilən fəaliyyətləri həyata keçirən şəxslərdir.

Aşağıdakı fəaliyyətlər ƏDV-dən azaddır:

- mal və xidmətlərin ixrac edilməsi;

- xarici ölkə vətəndaşı Türkiyədə mal aldığı ƏDV ödəyir, lakin öz ölkəsinə qayıtdıqda gömrük orqanı tərəfindən ödənilən ƏDV geri qaytarılır;

- fəaliyyətləri qismən və ya tamamilə dəniz, hava və dəmiryolu nəqliyyat vasitələrinin icarəyə verilməsi və ya müxtəlif formalarda istifadə edilməsi olan mükəlləflərə bu məqsədlə edilən dəniz, hava və dəmiryolu nəqliyyat vasitələrinin satılması və bunların təmir edilməsi ilə bağlı xidmətlər;

- dəniz və hava nəqliyyatı vasitələri üçün liman və aeroportlarda edilən xidmətlər;

- qiymətli daş və neft-qaz yataqlarının axtarılması fəaliyyəti ilə məşğul olanlara malların təqdim edilməsi və xidmət göstərilməsi;

- aksiz vergisi qanununa əlavə edilən 2-ci siyahıdakı malların Nazirlər Kabinetinin mərkəzi təşkilatına təqdim edilməsi;

- Müdafiə Nazirliyi, Müdafiə Sənayesi Nazirliyi, Baş Polis idarəsi və Gömrük Komitəsinə milli müdafiə və ictimai asayişin

qorunması üçün hərbi silah və sursatların təqdim edilməsi;

- qarşılıqlı surətdə, xarici dövlətlərin Türkiyədəki diplomatik nümayəndəliklərinə və konsulluğuna malların təqdim edilməsi və xidmət göstərilməsi;

- beynəlxalq müqavilələrə əsasən vergi azadlığı verilən beynəlxalq təşkilatlara malların təqdim edilməsi və xidmət göstərilməsi;

- gömrük qanunvericiliyinə əsasən təkrar ixrac malları sayılan malların idxalı.

ƏDV-nin ödəyicisi fəaliyyət göstərdiyi yer üzrə müvafiq vergi idarəsində qeydiyyatdan keçməlidir. Muvafiq sənəd və ərizə vergi idarəsinə verildiyi gündən sonrakı 7 gün ərzində qeydiyyatdan alınır.

ƏDV-nin dərəcələri belədir:

1%; 8%; 18%.

1%-lə ƏDV tutulan mallar:

- meyvə qurusu, çəpəz, günəbaxan tumu; dənli bitkilər, kartof, soğan, sarımsaq, zeytun və zeytun yağı; lifli bitkilər; un, çörək və lavaş; qəzet və jurnallar; inək, qoyun və keçi dəriləri; sahəsi 150 m²-ə qədər olan obyektlərin satışı; velosipedlər və əlil arabası.

8%-lə ƏDV tutulan mallar:

- ev quşları, balıq və bunların əti; süd məhsulları, çay, bal və yumurta; yemək yağları və maye yağlar; meyvə və tərəvəz; kinoteatr və teatr giriş haqları; özəl məktəb və universitetlərdə göstərilən təhsil xidməti; kitab, qəzet, jurnal və s. nəşri; dərmanlar.

Digər malların təqdim edilməsi və xidmət göstərilməsi 18% ilə ƏDV-yə cəlb olunur.

ƏDV-nin hesabat dövrü rübdür. Aşağıdakı hallarda hesabat dövrü:

- hesabatlarını topdan xərc üsulunda aparan ödəyicilər üçün bir il;
- vergi agentləri üçün bir ay;
- idxal, tranzit və beynəlxalq yükdaşıma fəaliyyətlərini həyat keçirənlər üçün ölkəyə daxil olduğu və çıxdığı vaxtdır.

ƏDV-nin bəyannaməsi hesabat dövründən sonrakı ayın 25-nə kimi müvafiq vergi idarəsinə verilməlidir. ƏDV-ni isə bəyannaməni verdiyi ayın 27-nə kimi ödəməlidir.

Maye yanacaq vergisi. Neft Emalı Zavodu (NEZ) birlikləri və idxalı həyata keçirən təşkilatlar tərəfindən benzin, qaz, kerosin, dizel və mazut satışları Maye Yanacaq Vergisinə cəlb edilir.

Maye yanacaq vergisinin ödəyiciləri yuxarıda qeyd edilən fəaliyyətləri həyata keçirən şəxslərdir. Maye yanacaq vergisi vergiyə cəlb edilən malların satışı zamanı satış qiymətindən aşağıdakı dərəcələrlə tutulur:

<i>Malın adı</i>	<i>Vergi dərəcəsi (TL)</i>	<i>Vergi miqyası</i>
Benzin	287,650	litr
Maye qaz	1,581	kiloqram
Kerosin	199,069	litr
Dizel	192,192	litr
Mazut	7,620	kiloqram

Maye yanacaq vergisinin hesabat dövrü aydır. Bu verginin bəyannaməsi müvafiq vergi orqanına hesabat dövründən sonrakı ayın 21-nə kimi verilməlidir və vergini də həmin müddət ərzində ödəməlidir.

Maye yanacaq vergisindən əldə edilən gəlirin 5%-i “Kiçik və Orta Sənaye Müəssisələrinin İnkişaf və Müdafiə” fonduna, 5%-i isə Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilmiş nisbətlər daxilində Maliyyə Nazirliyi tərəfindən müəyyən edilmiş hesablara ödənilir. Bundan əlavə, bu vergidən əldə edilən gəlirdən ödənilir:

- Mənzil-istismar kommunal təsərrüfatı – 20% ;
- Bələdiyyə fondu – 1,2% ;
- İctimai birlik fondu – 22% ;
- Magistral yolları baş idarəsi – 3% ;
- Gənclik və idman baş idarəsi – 0,5% ;
- Kənd xidmətləri baş idarəsi – 3% ;
- Türk idmanını təşviq fondu – 0,2% ;
- Müdafiə sənayesinə yardım fondu – 10% ;
- Sosial yardımlaşma və mübarizə fondu – 2% ;
- Vəqflər baş idarəsi – 0,5% ;
- Maliyyə Nazirliyinin hesabı – 13%.

Möhür vergisi. Möhür Vergisi Qanununa əlavə edilən cədvəldəki sənədlər möhür vergisinə cəlb edilir. Bu verginin ödəyicisi bu sənədləri imzalayan şəxslərdir.

Bir sənəddə bir-birindən tamamilə fərqli müqavilələr, razılaşmalar və s. varsa, onların hər biri üçün ayrıca vergi ödənilir. Amma bir sənəddə eyni mahiyyətdə olan razılaşmalar varsa, vergi dərəcəsi ən yüksək olanın vergisi ödənilir.

*Möhür Vergisi Qanununa əlavə edilən cədvəl:
Möhür vergisinə cəlb edilən sənədlər*

<i>Sənədlər</i>	<i>Vergi dərəcəsi</i>
<i>1. Müqavilələr:</i>	
İcarə	Mində 1,5
Zamin və zəmanət	Mində 7,5
Sülhnamə	Mində 7,5
Təhkimnamə	Mində 7,5
Turizm şirkətləri ilə səyahət agentlikləri arasında bağlanan kvota sazişi	142 TL
Hərrac sənədləri	Mində 4,5
<i>2. Ticari fəaliyyətlərdə istifadə edilən sənədlər:</i>	
Qəbz	9 TL
Qaimə	0,5 TL
Veksel	5,4 TL
İpoteka sənədi	Mində 7,5
Hesabat sənədi	19,6 TL
Mühasibat balansı	9,6 TL
Gəlir hesabatı	9,6 TL
<i>3. Qəbz:</i>	
Malların təqdim edilməsi və xidmətlərin göstərilməsini təsdiq edən sənədlər	Mində 7,5
Əməkhaqqı, sosial ayırmalar, təzminat, mükafat və s. ödənişləri təsdiq edən sənədlər	Mində 6
Borc sənədləri	Mində 6
<i>4. Bəyannamələr:</i>	
İllik gəlir vergisi bəyannaməsi	25,4 TL
Mənfəət vergisi bəyannaməsi	33,9 TL
ƏDV bəyannaməsi	16,9 TL
Digər vergilərin bəyannaməsi	16,9 TL
Bələdiyyələrə verilən bəyannamələr	12,5 TL
Gömrük idarələrinə verilən bəyannamələr	33,9 TL

Möhür vergisinin dərəcəsi yuxarıda sənədlərin qarşısında göstərilən dərəcələrdir. Hər bir təqvim ilinin əvvəlində həmin il üçün vergi dərəcələrinə yenidən baxılır və Nazirlər Kabineti vergi dərəcəsinə 50%-ə qədər artırma və 20%-ə qədər aşağı sala bilər.

Möhür vergisi qəbz əvəzində, ödənişdən tutma və möhür vurma formalarında ödənilə bilər. Aşağıdakı sənədlərin möhür vergisi marka əvəzinə möhür vurulması ilə ödənilə bilər:

- qəbz; hesab-faktura; elektrik, qaz, su və telefon abunəliyi sənədləri; yükdaşıma ilə bağlı sənədlər; Maliyyə Nazirliyinin icazəsi ilə

vergiyə cəlb edilən digər sənədlər.

Bu sənədlərin vergisi möhür vurulan zaman dərhal ödənilir.

Qəbz əvəzində ödəmələrin möhür vergisi - Maliyyə Nazirliyi tərəfindən müəyyən edilən mükəlləflər, qurumlar və təşkilatlar 1 ay ərzində yığıqları vergi məbləğinin bəyannaməsini növbəti ayın 21-nə kimi, məbləği isə 27-nə kimi müvafiq vergi idarəsinə ödəyir.

Notariuslar Möhür Vergisi tam və ya qismən ödənilməmiş sənədləri vergi borcları və maliyyə sanksiyaları tamamilə ödənilməyincə təsdiqləyə və ya surətini çıxardıb verə bilməz.

P.Маггеррамов, П.Рзаев

Общая характеристика налоговой системы Турции

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассмотрены общая характеристика налоговой системы Турции, регулирование доходной части ее бюджетов, в частности подоходный налог. Налоговая система Турции представляет собой своеобразную систему совокупности налогов и сборов. Она формировалась многие десятилетия, отражая исторические и культурные особенности. В настоящее время система обладает стабильную налоговую систему и правил их применения.

R.Maharramov, P.Rzayev

General characteristic of tax system of Turkey

THE RESUME

In given article the general characteristic of tax system of Turkey, Regulation of a profitable part of its budgets, in particular surtax are considered. The tax system of Turkey represents original system of set of taxes and tax collections. It was formed many decades, reflecting historical and cultural features. Now the system possesses stable tax system and rules of their application.

Ədəbiyyat

1. Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek. Türk vergi sistemi dersleri. Uludağ Üniversitesi. Ekin. 2008
2. Мəммədov Ф.Ə., Musayev A.F., Sadiqov M.M., Kəlbəliyev Y.A., Rzayev Z.H. Vergilər və vergitutma. Bakı. 2010.
3. Мусаев А.Ф., Садигов М.М., Маггеррамов Р.Б., Салаев Р.А. Налоги и налогообложение в Азербайджане. Баку-2005
4. Попова Л.В., Дрожжина И.А., Маслов Б.Г. Налоговые системы зарубежных стран. Москва-2008
5. az.wikipedia.org/wiki/Türkiyə

